

TALABALARNING BILISH FAOLLIGINI FAOLLASHTIRISH

Omonova Muxlisa Do'snazar qizi

Alfraganus universiteti, "Pedagogika va psixologiya" kafedrası
dotsent v.b., psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

muxlisa.alfraganus@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14910100>

So'nggi yillardagi psixologik-pedagogik tadqiqotlar fikrlashning samaradorligi bevosita talabalarning bilish faolligiga bog'liqligini ishonchli isbotlaydi.

Diqqatning ta'limdagi rolini tavsiflab, quyidagi funktsiyalarni ajratib ko'rsatish kerak. Birinchidan, diqqatning mavjudligi o'quv materialini ongli ravishda o'zlashtirishning zaruriy shartidir. Diqqat bo'lmasa, his-tuyg'ulardan olingan ma'lumotlar ong ostiga kiradi, odam uni har qanday ixtiyoriy harakatlar bilan, xotiraning har qanday zo'riqishi bilan chiqarib ololmaydi. Ikkinchidan, diqqatning mavjudligi umuman o'quv – bilish faoliyatining muvaffaqiyati va samarali bo'lishining zarur shartidir. Shunday qilib, o'quv materialini o'zlashtirish harakatining har qanday bosqichlarini (idrok qilish, tushunish, o'zlashtirish, mustahkamlash, qo'llash) talabalarning to'g'ri e'tiborisiz to'liq amalga oshirib bo'lmaydi. Nihoyat, ta'limdagi diqqatning uchinchi vazifasi diagnostikadir. Talabalar orasida diqqatning mavjudligi yoki yo'qligi o'qituvchi uchun o'z faoliyatining samaradorligi to'g'risida yaxshi signal bo'lib xizmat qiladi [3].

B.G.Ananv, L.S.Vigotskiy, P.Ya.Galperin, V.V.Davidov, A.N.Leontev, S.A.Rubinshteyn va boshqalarning so'zlariga ko'ra, shaxsning intellektual, ma'naviy va jismoniy sifatlarini shakllantirishda faollik hal qiluvchi rol o'ynaydi [2].

Talabalarning bilish faolligini faollashtirishning navbatdagi sharti tasavvurdir. Talabalarning tasavvurlari, agar undan oldin tushunish bo'lsa, samarali bo'ladi. Talabalarda noaniqliklar, mantiqiy bo'shliqlar va boshqalar mavjudligi yangi materialni o'zlashtirish jarayonida tasavvurning buzilgan tasvirlari shakllanishiga olib keladi, bu esa, o'z navbatida, o'zlashtirishning keyingi bosqichlarida fikrlash jarayonining mantiqiy uyg'unligining buzilishiga olib keladi. Shuning uchun ham ta'limda tasavvurni yordamchi sifatida qo'llash, agar o'qituvchi o'qitilayotgan hamma narsa haqiqatda tushunilganligiga ishonch hosil qilgan taqdirdagina maqsadga muvofiqdir [4].

Tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda o'qituvchining ishini talabalar faolligiga tayanmasdan tasavvur qilib bo'lmaydi. Didaktikada talabalar faoliyatining mohiyati to'g'risidagi masala bir ma'noli va umume'tirof etilgan yechimga ega emas. Ma'lumki, bilish faoliyati shaxsning o'quv

bilish predmeti bilan bog'liq holatining muhim ko'rsatkichidir. Talabalarning bilim olishdagi faolligi, odatda, shubhasiz didaktik tamoyil sifatida qoraladi, uni "ong va faollik", "ong, faollik va mustaqillik", "ongli faoliyat va mustaqillik" kabi birikmalarga kiritadi [1].

Pedagogik adabiyotlarda bilish faoliyatining mohiyatiga turli xil ta'riflarni topish mumkin. Bu doimiy tizimli ixtiyoriy harakatlar bilan bilimlarni baquvvat egallashga tayyorlik (N.A.Polovnikova), sub'ektning atrofdagi narsa va hodisalarga o'zgaruvchan munosabatining namoyon bo'lishi (L.P.Aistova), shaxsning bilishini rivojlanganligini tavsiflovchi ixtiyoriy harakat, faol holat (R.A.Nizomov), talabaning hayotiy kuchiga bo'lgan ehtiyojning ko'rinishi (G.I.Shukina), talaba shaxsi uning mazmunga munosabati bilan namoyon bo'ladigan faoliyat holati sifatida, faoliyatning tabiati va o'zining ma'naviy irodaviy sa'y-harakatlarini o'quv-bilish maqsadlariga erishish uchun safarbar qilish istagi (T.I.Shamova) sifatida ko'rib chiqiladi [2].

Talabaning bilish faoliyatidagi faolligi, avvalambor, ushbu faoliyat maqsadiga munosabatni bildiradi. Shaxs faoliyati ortida uning ehtiyoj-motivatsion sohasi turadi, uning holati faoliyat maqsadi bilan bevosita bog'liq va bu faollikni belgilaydi. Insonning ongli maqsadi - bu uning harakatlari usuli va xarakterini belgilaydigan va u o'z irodasini bo'ysundirishi kerak bo'lgan kuchdir.

Pedagogik adabiyotlarda, faoliyat shaxsning eng muhim xususiyati, atrofdagi voqelikni o'zgartirish qobiliyati; harakatning namoyon bo'lishi; aqliy kuchlarning kuchlanishi; faoliyatni bajarish qobiliyati va istagi; sub'ektning atrofdagi hodisalarga, ob'ektlarga o'zgaruvchan munosabati sifatida mustaqillikning paydo bo'lishi va rivojlanishining zaruriy sharti, tashqi belgisi sifatida qoraladi.

Demak, talabaning bilim olishdagi faolligi irodaviy harakat, shaxsning kuchli bilish faoliyatini xarakterlovchi faol holatdir. Faol talaba uchun bilimga har tomonlama, chuqur qiziqishning namoyon bo'lishi, maqsadni amalga oshirish uchun kuch-g'ayrat, e'tiborni diqqat, aqliy va jismoniy kuch bilan tavsiflash xosdir.

REFERENCES

1. Дьюи Д. Психология и педагогика мышления / Д.Дьюи; пер. с англ. М.: Лабиринт, 1999. - 189 с.
2. Заир-Бек С.И. Развитие критического мышления на уроке / С.И.Заир-Бек, И.В.Муштавинская. М. : Просвещение, 2004. - С. 11-14.
3. Зеер Э.Ф. Психология профессионального образования. – 2-е изд. – М.: Изд-во Москов. психолого-социал. ин-та; Воронеж: Изд-во НПО "МОДЭК", 2003. – 480 с
4. Богоявленская Д.Б. Интеллектуальная активность как психологический аспект изучения творчества / Д.Б.Богоявленская // Исследование проблем психологии творчеств; под ред. Я.А. Пономарева. М.: Наука, 2003.-191 с.